

Technika karmy v posmrtném životě

15. prosince 1912, Bern, GA 140

Rudolf Steiner

Posmrtné prožívání ve sféře Měsíce a Merkuru

[...] To, čím se dnes chceme vlastně zabývat, se bude týkat některých věcí, o nichž jsme již nejednou mluvili; o známých věcech však budeme mluvit z nového hlediska, protože duchovní světy se pro nás mohou stát plně srozumitelnými jen tehdy, budeme-li se jimi zabývat skutečně z nejrůznějších stanovisek. Život mezi smrtí a novým narozením už byl popsán tím nejrozmanitějším způsobem. Dnes se na něj podíváme tak, abychom mohli vzít v úvahu leccos z toho, čím jsem se v oblasti duchovního bádání musel zabývat právě v posledních měsících.

[... Po průchodu branou smrti vstupujeme do kámaloky, kdy postupně odkládáme osobitosti astrálního těla. Poté vstupujeme do duchovního světa neboli devachanu. Během kámaloky se rozpínáme až do prostoru vymezeného oběžnou drahou Měsíce. Tento prostor je vyplněn dušemi nacházejícími se v kámaloce. Tyto duše sdílejí tentýž prostor, zároveň od sebe ale mohou být nekonečně vzdáleny a nic o sobě nemusí vědět. Po skončení kámaloky rozpínání pokračuje do sféry Merkuru.] Sféra Merkuru je větší než sféra Měsíce. Chceme-li se po smrti do této sféry vžívat, činíme to jako lidé nejrůznějším způsobem. Člověk (prostředky duchovní vědy to lze přesně vyzkoumat), který byl naladěn nemorálně nebo morálně nízce, se do sféry Merkuru vžívá úplně jinak než člověk, který je naladěn morálně. Ten první nemůže ve sféře Merkuru - to znamená v době, která následuje po kámaloce způsobem, který jsme již dříve uvedli - najít lidi, kteří s ním, před ním nebo záhy po něm opustili fyzický svět a jsou stejně jako on v duchovním světě. Vžívá se tedy do duchovního světa tak, že nemůže najít ty, které měl rád a s nimiž by chtěl být pospolu. Člověk naladěný tady na Zemi nemorálně se v duchovním světě, ve sféře Merkuru stává „poustevníkem“. Morálně naladěný člověk se naopak stává tím, co můžeme nazvat společenskou bytostí. Nachází tam především lidi, kteří k němu na Zemi měli blízko jako k duševní bytosti.

Na tom záleží, jestli s někým budeme pospolu; nezáleží na prostorových okolnostech, neboť všichni vyplňujeme tentýž prostor, nýbrž na tom, jak jsme naladěni. Staneme se poustevníky, přestože vyplňujeme tentýž prostor jako ostatní, a zůstaneme poustevníky, neboť nenajdeme cestu k ostatním, přestože jsi v tomtéž prostoru. Staneme se poustevníky, jestliže tam vneseme nemorální smýšlení, a staneme se společenskými bytostmi, vneseme-li tam smýšlení morální.

Neměnnost vztahů v posmrtném životě

V kámaloce, ve sféře Měsíce se s ohledem na společenskost setkáváme s jinými obtížemi; obecně si

však můžeme představit, | i tady se člověk podle uzpůsobení své duše může stát buď poustevníkem, nebo společenskou bytostí. Ten, kdo byl na Zemi vysloven egoista, kdo zná v podstatě jen uspokojování svých žádostí a vášni nenajde ve sféře Měsíce tak snadno bytosti, které k němu měj na Zemi blízko. Naopak člověk, který vášnivě, byť jen smyslovo vášnivě, miloval i něco jiného než sebe, se v kámaloce přece jen no stane úplně osamělou bytostí, ale najde jiné bytosti, které k něm měly blízko. Obecně však v těchto dvou sférách není možné najít jiné lidské bytosti než ty, které k nám měly blízko již na Zemi. Ty ostatní nám zůstanou neznámé. Podmínkou toho, abychom se takřkajíc sešli s jinými lidmi, je tudíž to, že jsme s nimi byli na Zemi. Jestli se sejdeme, záleží na morálnosti. Ale ani morální úsilí nám příliš nepomůže dostat se za hranice oblasti vymezen lidmi, k nimž jsme měli blízko už na Zemi. Vztahy k těmto lidem s nimiž se setkáváme po smrti, mají tu zvláštnost, že je po smrti nelze změnit.

Musíme si to představit takto: Tady v životě máme kdykoliv možnost změnit životní poměry, životní vztahy. Dejme tomu, že jsme nějakého člověka po určitý čas nemilovali tak, jak by si to byl zasloužil. V okamžiku, kdy to pochopíme, kdy si to uvědomíme, můžeme, jsme-li dostatečně silní, nechat zavládnout pravou lásku. Tato možnost nám po smrti chybí. Potkáme-li se po smrti s člověkem, jemuž jsme na Zemi věnovali příliš málo lásky nebo mu věnovali lásku neoprávněnou, pak to sice vidíme a vnímáme mnohem přesněji než tady na Zemi, nemůžeme na tom ale nic změnit. Musí to tak zůstat.

To je právě to zvláštní: životní vztahy mají určitou konstantnost. Tím, že se stávají něčím trvalým, se v naší duši vytváří síla, jejímž prostřednictvím se uspořádává karma. Jestliže jsme tedy nějakého člověka patnáct let příliš málo milovali, dojde nám to; a zatímco to prožíváme, vytváříme sílu k tomu, abychom to změnili, až se opět inkarnujeme na Zemi; tím vytváříme sílu a vůli ke karmickému vyrovnání. To je technika karmy. Především si ale musíme uvědomit jedno: V prvním čase po smrti, tedy během měsíčního a merkurského období, a ještě i v dalším čase, který si vzápětí popíšeme, žijeme v duchovním světě tak, že náš život závisí na způsobu, jakým jsme žili tady na Zemi, ve fyzickém světě; v úvahu přitom ovšem připadá nejen naše vědomí, jak ho máme na Zemi, ale také naše podvědomí. Tak, jak zde na Zemi normálně žijeme, v bdělém stavu, žijeme ve svém Já. Pod naším vědomím Já je astrální vědomí neboli podvědomí. A to žije na Zemi tu a tam - aniž to člověk ví - úplně jinak než vědomí, než vědomí Já.

Vědomý odpor k duchovní vědě a podvědomá touha po ní

Vezměme si další názorný příklad. Dva lidé zde žijí v nejlepších přátelských poměrech. Tu se často stane, že jeden získá jistou náklonnost k duchovní vědě a ten druhý, který s ním žije a jemuž byla duchovní věda dosud lhostejná, ji teď začne silně nenávidět. Ta nenávist ani nemusí být v celé duši; může se nacházet pouze ve vědomí Já a nikoli v astrálním vědomí. V astrálním vědomí ji člověk, který se stále více pokládá do zuřivé nenávisti, může v podstatě milovat a toužit po ní, aniž by to věděl. To je naprosto možné. Takové rozpory se v lidské přirozenosti vyskytují. Budeme-li zkoumat jeho astrální vědomí, jeho podvědomí, zjistíme, že tu možná žije jemu samotnému skrytá sympatie k věci, kterou ve svém vědomí nenávidí. Po smrti se to ukáže jako zvláště významné; po smrti se totiž člověk stane v tomto ohledu pravdivým. Někdo, kdo si tady na Zemi namlouval, jak velmi duchovní vědu nenávidí, zatímco ji v podvědomí miloval, a kdo celý svůj život odmítal vše, co s ní souvisí, má po

této duchovní vědě často tu nejpálčivější touhu. To, že nic neví a nemá tedy žádnou myšlenku v podobě vzpomínky, může v jeho životě v kámaloce znamenat hlubokou bolest. Neboť v prvním období po smrti člověk žije především ze vzpomínek. Po smrti je tak závislý nejen na tom, co ho trýzní nebo také co ho těší, na tom, co žije v jeho vědomí Já, nýbrž je závislý i na tom, co se rozvinulo v jeho podvědomí. V tomto ohledu se člověk stává veskrze pravdivým.

Překlenutí propasti mezi živými a mrtvými

A tady máme jeden z bodů, kde můžeme vidět, že duchovní věda, je-li správně chápána, je vskutku povolána plodně zasahovat do celého lidského života. Podívejte, člověk, který prošel branou smrti, nemůže nic změnit ve vztazích k bytostem, které jsou kolem něj, a nemohou to udělat ani ti ostatní, kteří jsou kolem něj. Nastala nezměnitelnost poměrů. Kde však ještě může dojít ke změně, je oblast vztahů mezi zemřelými a dosud žijícími. Žijící, kteří jsou dosud zde na fyzické pláni - pokud byli se zemřelým nějakým způsobem spojeni, pokud tu tedy oni i ten, kdo zemřel, spolu byli - jsou takřikajíc ti jediní, kdo může poněkud zmírnit bolest, kdo může poněkud utišit trýzeň těch, kdo prošli branou smrti. Ve velkém počtu případů se pak jako plodné osvědčilo to, co lze právě pro tento případ nazvat předcítání zemřelým. Skutečně se to osvědčilo: Někdo se tady v životě z nějakého důvodu, který byl uveden, nebo i z jiných důvodů nezabýval duchovní vědou. Jeho pozůstalý může na základě duchovní vědy vědět, že zemřelý mohl mít [přesto] palčivý zájem o duchovní vědu. Jestliže s ním nyní pozůstalý probírá myšlenky, j ako kdyby ten mrtvý stál před ním [...], pak je to pro zemřelého velké dobrodiní? Skutečně můžeme mrtvým předcítat. Překlene se tím propast, která mezi mrtvými a živými zeje. Pomyslete jen, jsou-li tyto dva světy v důsledku materialistického smýšlení lidí tak rozdělené - svět fyzické pláne a spirituální svět, kterým člověk prochází mezi smrtí a novým narozením - pomyslete jen, jak to bezprostředně zasáhne do života, když jsou tyto dva světy přivedeny k sobě! Jestliže duchovní věda nezůstává teorií, ale stává se bezprostředním životním impulzem, tedy tím, čím duchovní věda právě má být, pak tu není žádné oddělení, nýbrž bezprostřední komunikace. Předcítání zemřelým je jedním z případů, kdy můžeme vstoupit do bezprostředního vztahu se zemřelými a kdy jim můžeme pomoci. Ten, kdo se duchovní vědě vyhýbal, bude vždy prožívat trýzeň touhy po ní, pokud mu tady nepomůžeme. Můžeme mu však pomoci i odsud, bude-li mít ovšem takovouto touhu. Tak může živý pomoci zemřelému.

Jistým způsobem je také možné, aby se zemřelý stal pro žijící vnímatelným, ačkoli žijící dnes dělají jen málo pro to, aby se zemřelými navázali spojení. Tady však bude duchovní věda do lidského života bezprostředně zasahovat a stane se skutečným elixírem života. Chceme-li pochopit, jak mohou zemřelí působit na ty, kdo žijí, budeme muset vyjít z následující úvahy.

Významnost věcí, které se nestanou

Co vůbec člověk ví o světě? Ví toho neobyčejně málo, zabývá-li se věcmi zde na fyzické pláni v pouhém bdělém stavu. Člověk ví to, co se odehrává před jeho smysly a co s tím, co se tu odehrává, může učinit svým rozumem. Všechno ostatní neví. Většinou se domnívá, že by jinak nemohlo nastat nic než to, co může pozorovat

fyzickými smysly. Ale je toho velmi mnoho, co se nestane a přece je neobyčejně významné. Co to znamená?

Předpokládejme třeba, že jsme zvyklí chodit každý den v osm hodin do práce. Jednou se však o pět minut zpozdíme. Nestane se nic jiného, než že přijdeme o pět minut pozdě. Při důkladné úvaze, vezmeme-li v potaz všechny okolnosti, však možná zjistíme, že kdybychom vyšli v pravý čas, museli bychom být právě v ten den přejeti; to znamená, že kdybychom vyšli v pravý čas, už bychom nežili. Anebo, což je také možné a také už se to stalo, že přítel někomu zabránil v tom, aby nastoupil cestu na Titaniku. Může si říci, že kdyby tenkrát jel, byl by zahynul! Že to tak bylo karmicky podmíněno, je jiná věc. Uvažte však, budete-li se na život dívat takto, kolik toho o životě víte. Když se nic z toho, co by se bývalo mohlo stát, nestane, tak o tom ani nevíme. Těch nekonečných možností, které tu ve světě skutečností existují, člověk nedbá. Můžete říci: To jistě není významné! Pro vnější poměry to významné není; významnější je, že jsme nezahynuli. Chtěl bych však upozornit na to, co bychom bývali mohli vědět: Pravděpodobnost, že bychom byli zahynuli, kdybychom například nezmeškali vlak postižený katastrofou, byla velká. Mohli bychom vypočítat všechny možné případy, které se v malém vyskytují znovu a znovu. Jistě, pro vnější průběh věci stačí, když víme to, co můžeme pozorovat. Předpokládejme však, že přesně víme, že by se něco bývalo mohlo stát, kdybychom ten vlak nebyli zmeškali. Pak se nám takový prožitek otiskne do duše a řekneme si: Vždyť mě tu dobrý osud tímto pozoruhodným způsobem uchránil! Uvědomte si všechny tyto věci, které přistupují k člověku v podobě možnosti. Kdyby člověk mohl vědět všechno, co do života vstupuje, aniž se to skutečně stane, duševní život by byl nekonečně bohatší - a jak bohatý by byl, kdyby to všechno člověk mohl vědět, zatímco nyní bere v úvahu jen ubohý život toho, co se stalo!

Je to podobné, jako když se podíváte na obilné pole a pozorujete klasy, to množství pšeničných zrn, z nichž ta, která budou opět vyseta, tvoří poměrně nepatrný počet, z bezpočtu z nich se však nestanou nová stébla s klasy, ale budou se ubírat jinou cestou. To, co je v případě nás samých možné, se má k tomu, co se skutečně stane, jako se má ono množství pšeničných zrn, která se nestanou klasy, k těm, jež se klasy stanou. Skutečně tomu tak je; neboť to, co je v životě možné, je nesmírně bohaté. A okamžiky, kdy se nám dějí zvláště důležité věci ve světě možného, jsou právě ty příznivé okamžiky, kdy k nám zemřelí mohou přistoupit blíže. Dejme tomu, že někdo vyrazí o pět minut dříve a je díky tomu uchráněn před smrtí v okamžiku, kdy by ho postihlo neštěstí, anebo ho také postihne něco radostného, co nám tímto způsobem uniklo. V tuto chvíli může do života jako ve snovém obraze vevanout to, co nám zemřelí sami sdělují. Člověk však žije hrubě. Stará se jen o to hrubé a pomíjí jemnosti života, které do tohoto života zasahují a dějí se. V tomto ohledu se duchovní vědou zjemňuje cit a vnímavost. Člověk pak bude cítit, jak do jeho života vstupují ti, co již zemřeli, a bude s nimi ve spojení. Propast mezi žijícími a zemřelými se překlene díky duchovní vědě, která se stane skutečným elixírem života.

Hvězdné nebe a mravní zákon

[... Další sférou je sféra Venuše, kde budeme „poustevníky“, pokud jsme v životě na Zemi nebyli naladěni religiózně. Pak následuje sféra Slunce, kde se překlene propast mezi jednotlivými

náboženskými vyznáními. Člověk zde navazuje vztahy i s těmi, kdo byli jiného vyznání. Pak vstupujeme do dalších sfér: do sféry Marsu, Jupiteru a Saturnu. Nato se začneme zase stahovat, koncentrovat a procházíme stejnými sférami v opačném pořadí.]

Člověk se tedy koncentroval, inkarnoval se ve fyzickém těle, do něhož vstoupil prostřednictvím rodičovského páru. Až sem člověk dospěl, neboť zatímco se rozpínal ve vesmíru, vepisoval tam všechno, co bylo jeho vlastnostmi. Stojíme-li na Zemi a díváme se na hvězdnou oblohu, pak jsou tam nejen hvězdy, ale i naše vlastnosti z dřívějších inkarnací. Jestliže jsme například byli v dřívějších inkarnacích ctižádostiví, je naše ctižádost zapsána v hvězdném světě. Je zapsána v kronice Akáša, a stojíme-li tady na Zemi na určitém místě, naše ctižádost k nám s příslušnými planetami v té či oné situaci přijde zpět; uplatní svůj vliv. A je na morálnosti astrologů, aby viděli nejen hvězdy a jejich účinky, ale aby řekli: Tady je vaše ješitnost, vaše ctižádost, vaše nemorálnost, vaše lenost; a to, co jste vepsali do hvězd, teď zase z hvězdného světa působí dolů a podmiňuje váš osud. - Proto zapisujeme to, co je v naší duši, do onoho velkého prostoru, aby to na nás odsud působilo zpět, zatímco jsme zde na Zemi, zatímco se tady na Zemi ubíráme svou cestou mezi narozením a smrtí. Pokud těmto věcem skutečně rozumíme, nesmírně se nás dotýkají a leccos nám vysvětlují. [...]

Existuje jeden velmi krásný Kantův výrok. Kant říká: Jsou dvě věci, které na mě učinily zvláštní dojem: hvězdné nebe nade mnou a mravní zákon ve mně. - V člověku zanechá neobyčejně silný dojem, přijde-li na to, že obojí je totéž. Neboť mezi smrtí a narozením jsme rozliti hvězdným prostorem a pojmáme do sebe jeho síly, a jsme-li ve fyzickém těle, jsou v nás tyto síly, které jsme přijali, účinné jako morální impulzy. Stojíme-li tu a pozorujeme hvězdnou oblohu, můžeme říci: V silách, které žijí a působí venku ve vesmíru, žijeme a působíme my sami v době mezi smrtí a novým narozením. A tyto síly jsou teď směrodatným zákonem našeho mravního života. Hvězdné nebe venku a mravní zákon v nás jsou tak jedna a tatáž skutečnost, jenom jsou to dvě stránky této skutečnosti. Hvězdné nebe prožíváme mezi smrtí a novým narozením, mravní zákon mezi narozením a smrtí. [...]

R. Steiner, přednáška pro členy Anthroposofické společnosti z 15. prosince 1912 v Bernu, in: *Okkulte Untersuchungen über das Leben zwischen Tod und neuer Geburt. Die lebendige Wechselwirkung zwischen Lebenden und Toten*, GA 140, str. 127nn.